

## JEŽIŠOVA DVOJITÁ ODPOVEĎ NA PETROVO VYZNANIE

*Karol Gábriš*

**JESUS' DUAL RESPONSE TO PETER'S CONFESSION OF FAITH** The complexities involved in approaching the person and work of Jesus Christ are expressed by the evangelists in a number of passages where Jesus evaluates a person's attitude to him in two ways. This occurs in cases where the person confesses Jesus (even if possessed by demons), but also expects that Jesus will establish himself as a ruler by the use of force. Jesus responds to the confession by recognising the value of that confession or by an act of healing; he reacts to the false expectation by repudiating the person, often extremely harshly. A classic example of this is Jesus' reaction to Peter's confession of faith in Caesarea Philippi, but it is possible to observe a similar dual response in other places as well. This response indicates an effort to clarify the understanding of the nature of the Kingdom of God which Jesus preaches, and to distinguish his proper role in that Kingdom.

V evanjeliách sú doklady o tom, ako sa Ježiš stretal s ľuďmi poznačenými rozličnými slabosťami a s odporom proti nemu, i s ľuďmi, ktorí po stretnutí s ním dostali zvláštny vzťah k nemu, k jeho dielu a k poslaniu, ktoré proniesol. Evanjeliá podávajú Ježišove reakcie na odlišnosť počínania si človeka. Bolo to v súlade s jeho základnou devízou: Prijímať hriešnika a odmietat hriech. Jedno či hriešniki mali podobu tzv. spravodlivcov, ktorých nemiestne sebavedomie hneď usvedčovalo z ich hriešnosti, alebo či to bol človek, ktorý rozoznal šancu v podniknutej ceste pokánia, uznal svoju hriešnosť a hľadal nápravu. Ježiš oboch oslovil svojou zvesťou, svojim dielom a celou svou osobnosťou.

Navonok sa môže zdať Ježišovo podávanie zvesti o kráľovstve Božom stereotypne — ale je ním len po tu mieru, nakoľko po prijatí zvesti dochádza (resp. nedochádza) ku správne prijatiu samého Ježiša. Všetko má vrcholne osobnostný charakter. Nejde o idey, ale o nositeľa a prijímateľa idey. Ba možno povedať o ňom samom, že on sám je skutočne 'ideou' toho, čo podáva. Tým súčasne zdôvodňuje svoje imperatívy: Prv, než ich postaví, on sám je ako absolutný indikatív, ktorý už svojou existenciou nabáda rozhodnúť sa. — Aké zložité to je, vidieť zo stretnutia sa Ježiša s dvoma fenoménmi: s vyznávaním a s pokúšaním. Akže vyznávanie môže byť dokladom stotožnenia sa so zvesťou Ježišovou (a to sa objavuje dokonca u démoniakov), tak pokúšenie je dokladom stáleho napätia medzi dobrom a zlom (reprezentovaným satanom alebo kýmkoľvek, kto sa stáva pre Ježiša

pokúšiteľom). Klasicky sa to ukazuje v súvisi s Petrovým vyznaním pri Cesarei Filipovej.

Toto Petrovo vyznanie považujú mnohí za priamo rozhodujúce pri Ježišovom hodnotení seba samého. Bolo vyslovené mnoho domnienok o tom, kedy si Ježiš uvedomil svoje božské poslanie vo forme mesiašského pôsobenia alebo až vo forme diela Božieho Syna. Podľa mnohých skúmateľov Ježišovho života Ježiš len dodatočne dospel k uvedomeniu si svojho poslania. Významným predelom v prvej časti Ježišovho pôsobenia sa javí teofánia pri jeho krste a na vrchole činnosti Petrovo vyznanie. Medzitým sú ešte vyhlásenia o Ježišovom mesiašstve (ktoré odzneli najmä z úst démonom posadnutých ľudí).

1) Podľa synoptikov už pred pokrstením Ježiša a pred teofániou o ňom Ján Krstiteľ poukázal na Ježišovu veľkosť ba jedinečnosť, keď oznámil, že Ježiš bude krstiť EN PNEYMATI HAGÍŌI KAI PYRI (Mt 3, 11; L 3, 6; Mk 1, 8 spomína len Ježišov krst Duchom svätým. V bratislavskom *Codexе Maurocordatianu* je v Mt 3, 11 slovo KAI PYRI násilne odstránené; pôvodne v rukopise bolo, o čom svedčí značka TE = TELOS, ktorá je za prázdny miestom v rukopise, čo je úplne neobvyklé). V Jánovom podaní (1, 26) je síce len poukaz na krst vodou u Jána Krstiteľa, ale to priam predpokladá, že u Ježiša bude vyššia kvalita krstu. Nadto Ján v tejže kapitole (1, 29) označuje Ježiša za „Beránka Božieho, ktorý sníma hriech sveta“. Vyššia kvalita Ježišom vykonávaného krstu má svoj pôvod vo vyššej kvalite historického Ježiša.

Pri Ježišovom pokrstení to potvrdzuje teofánia, ktorej obsahom je priznanie sa Boha k Ježišovi ako k Božiemu Synovi. Teofánia je u synoptikov opísaná ako taká, ktorej účastníkmi sa stali aj ľudia mimo Ježiša (preto EN HŌI EYDOKĒSA Mt 3, 17), alebo len ako teofánia Ježišovi (v Mk 1, 11 a L 3, 22 je oslovený sám Ježiš: EN SOI EYDOKĒSA). Podanie vo 4. evanjeliu je ako svedectvo samého Krstiteľa, teda predpokladá, že sa Ján stal účastníkom teofánie i hlasu pri nej.

Akže teofániou postavíme na stupeň istého druhu vyznania o Ježišovi, je pro nej odpoveďou: a) Ježišovo plnenie celého poslania, b) Ježišovo pokúšanie na púšti. — Takto už v tomto prípade vidíme dvojitosť reakcie na ‚vyznanie‘ či zhodnotenie Ježiša.

2) Už pri uzdravení démoniaka v Kafarnaume, ktoré je opísané v Mk 1, 23—28; L 4, 33—37 posadnutý oznamuje, že vie, kto je Ježiš Nazaretský: HO HAGIOS TOY THEOY. Ježiš na to reagoval a) uzdravením človeka a b) zákazom hovoriť o tom (opäť dvojaká reakcia). V nadväznosti na krátko predtým zmienený Ježišov krst je zrejme, že Ježiš už mohol mať

plné vedomie o božskom poslaní. Fakt uzdravenia demoniaka mohol to jemu samému významne potvrdiť. Ukázalo sa tým, že priznanie sa Boha k Ježišovi v teofánii bolo spojené s darom uzdravovania (resp. v prípade démoniaka a darom premáhania priameho nepriateľa Božieho). Je príznačné, že v Matúšovom a Lukášovom podaní je to prv uzdravenie. Naznačuje sa tým, že Ježišove uzdravenia boli viac ako len telesný úkaz — bol za tým zápas o človeka pre kráľovstvo Božie? —

V globálnej správe o uzdravovaní (Mt 8, 16—17; Mk 1, 32—39; L 4, 40—41) je len v Lukášovom podaní zmienka o vyznávaní démonov, že Ježiš je Boží Syn (L 4, 41). U Marka je to v ďalšej globálnej správe (Mk 3, 11). I v Lukášovom i v Markovom podaní nasleduje Ježišov zákaz vyjavovať Ježišovo božské poslanie. To nie je odpor proti tomu, že vyznanie je v nejakej súvislosti s posadnutými démonmi, ale je tu zrejmá snaha zabrániť predčasnému vyjaveniu veľkosti Ježišovej. Jedno či to súvisí s tajomstvom Mesiáša (najmä u Marka), alebo s obavou, aby predčasné vyjavenie Ježišovej podstaty neohrozilo jeho pôsobenie. — Je zrejmé, že pri týchto správach ide o kombinácie podaní o rôznych udalostiach; nedá sa určiť, ktoré sú opisom tohože deje.

Z Ježišovho sporu s farizejmi a zákoníkmi o tom, čou mocou Ježiš pôsobí, je zrejmé, že vyhánanie démonov a Ježišovo pôsobenie v mene Boha (EN DAKTYLŌITHEOI L 11, 20; EN PNEYMATITHEOY Mt 12, 28) súvisia s jeho podvedomím o vlastnom budovaní kráľovstva Božieho.

Vyznanie gerazenských demoniakov o Ježišovom synovstve Božom je uprostred správy o Ježišovom suverénom postoji proti všetkému proti-božskému (Mt 8, 28—34; Mk 5, 1—20; L 8, 26—39). Bez ohľadu na rozdielnosť podaní synoptikov vidieť, že poznanie Ježiša ako Syna Božieho (Mt 8, 29; Mk 5, 7; L 8, 28) a oznámenie tohoto poznania (až po zaprisahanie Ježiša v Markovom podaní) sa stalo pre Ježiša výzvou ukázať, čo znamená Božie synovstvo pre existenciu demoniakov a zla vôbec. Novelisticky podaný príbeh o záhube svíň a záchrane človeka opisuje nemožnosť ďalšieho trvania zla zoči-voči kráľovstvu Božiemu. Obyvatelia Gerazy či Gadary to nepochopili. Napokon bývalý démoniak dostane za úlohu zvestovať účinnou milosť Božiu (Mk 5, 19).

Ku vyznaniu o Synovi Božom radia sa i vyznanie o Ježišovi ako o Synovi Dávidovom (Mt 12, 23 je toto označenie v údive zástupov; paralely v Mt 9, 33 a L 11, 19 spomienajú len údiv). I neistota Herodesa Antipasa o Ježišovi mohla sa stať (ale nestala sa) vyznaním. Ostal len pri otázke, či Ježiš nie je vzkriesený Ján Krstiteľ (Mt 14, 2). Iní šli ďalej, keď boli ochotní v Ježišovi vidieť Eliáša alebo niektorého z prorokov. V dobe vypätého

očakávania Mesiáša, akou bola doba Ježišovho pôsobenia, to mohlo znamenať veľmi mnoho (Mk 6, 15; L 9, 3). Úplne zvláštny druh vyznania spojeného s absolútnym pochybovaním je v slovách pokašiteľa na púšti (tie sa vo dvoch pokašeniach začínajú spochybnením Ježišovho synovstva Božieho: EI HYIOS EI TOY THEOY Mt 4, 3—6; L 4, 3—9). Na toto spochybnenie Ježiš odpovedá príznačným odvolaním sa na Starú zmluvu, v ktorej nachodí predpoveď o sebe nie v podobe karikatúry, ako to chce podať pokašiteľ, ale v podobe poslania na svedectvo o úplnom spoľahnutí sa na Boha (v prípade pokašenia k zoskoku z chrámového nástrešia je to vlastne vzdanie sa možnosti samého seba presvedčiť o vernosti Bohu navodením vlastného smrteľného nebezpečenstva). Platilo to ovšem i vtedy, keď Ježiš nie z vlastného navodenia nebezpečenstva je na kríži a keď opäť zaznie pokašiteľské: EI HYOS EI TOY THEOY (Mt 27, 40). Bola to šanca nielen sebe, ale aj iným dokázať, že sa Ježiš spolieha na Boha a že môže od neho čakať odstránenie nebezpečenstva. Ježiš túto šancu nevyužil. To je jeho typickou odpoveďou na pokašenie.

3) Úplne zvláštnym spôsobom odpovedá Ježiš na vyznanie i pokašenie v súvisi s Petrovým vyznaním pri Caesarei. Význam tohoto vyznania nie je len v tom, že bolo podnetom k vysokému oceneniu Šimona, ako o tom hovorí Matúš i Marek, ale aj v stimulovaní Ježišovho jasného priznania sa k ceste utrpení a kríže. Je to svojím spôsobom paradigmatické podanie: Vždy znova a znova sú spojené vyznania a pokašenie — a Ježiš ich vždy na správnu mieru uvádzá — jedno či prijatím vyznania (a pochválením Šimona) alebo odmietnutím pokašenia (a oznámením vlastného utrpenia).

V Matúšovom podaní môžeme na tomto mieste najzreteľnejšie hovoriť o Ježišovej dvojitej odpovedi na vyznanie: Prvá je vrcholne hodnotiaca Šimonov výrok až po označenie Šimona za Petra; druhá má podobu svojim spôsobom karhajúceho oznámenia utrpenia. Obe sú v súvisi s určitou koreláciou Ježiša vo vzťahu k Petrovi: V prvom prípade Ježiš chce dať Petrovi istotu, správnosť vyznania nie je garantovaná samým Petrom, ale duchom Božím v človeku (SARX KAI SŌMA OYK APEKALYPSEN SOI ALL' HO PATĚR MOY HO EN TOIS OYRANOIS). V druhom prípade je Ježišovi Boh garantom správnosti jeho cesty utrpenia — lebo všetko stojí a padá s božsky pôsobiacim DEI (Mt 16, 21; Mk 8, 3; L 9, 22).

Je tu náznak Ježišovej plnej starostlivosti o to, aby jeho stúpenci mali správny pohľad na neho a na jeho dielo (prerastá to do osobnostného rozmeru). Boh sám sa stará o to, aby ústami Petrovými mohlo zaznieť vyznanie, nad ktoré vyššieho niet a ktoré plne hodnotí Ježiše ako takého, o ktorom zvesť môže byť: Kristus — Syn Boží. Keďže však z tohoto —

Bohom daného — prezretia mohla vzniknúť falošná snaha učeníkov stiahnuť dôsledky vo forme ustanovenia Ježiša za vládnúceho Mesiáša (jedno či s obsahom rýdzo náboženským alebo sociálnym alebo až politickým), Ježiš uvádza na správnu mieru pohľad na seba druhou časťou odpovede: Nepripúšťa omámenie sa učeníkov predstavou o triumfujúcom a panujúcom Mesiášovi a predstaví svoje poslanie: vládnuť cestou, ktorá znamená kríž a vzkriesenie (to je forma Ježišovej služby). Toto je vlastne druhá odpoveď (alebo druhá časť odpovede) Ježišova na vyznanie. Má to ďalekosiahle dôsledky: Ježiš tým naznačuje, že ho možno prijať len v plnom vedomí služobného Pána — Kráľa — Spasiteľa.

Podanie Jánovho evanjelia má Petrovo vyznanie v kontexte odchodu mnohých od Ježiša, keď bolo po nasýtení zástupov (J 6, 1—15), keď Ježiš odmietol dať znamenie o sebe v podobe, ktorú žiadali Židia (J 6, 31 — je dokladom, že šlo o tzv. mesiášsku hostinu na púšti, ktorá mala byť zopakovaním Mojžišovho skutku na púšti, ale mala prerásť do nastúpenia vlády; ľudia sa nedokázali v myslení presunúť z oblasti hmotnej pomoci ku chápaniu Ježiša ako ‚chleba života‘ J 6, 35). Ježiš sám postavil učeníkov pred otázku: Či aj vy chcete odísť? Petrovo vyznanie je v podstate totožné so znením u synoptikov. Je to vyznanie Ježiša ako Krista a Svätého Božieho. Pritom označenie CHRISTOS je najmä v rukopisoch koiné, naproti tomu hesychiánske rukopisy a D i P<sup>75</sup> majú len HO HAGIOS TOY THEOY. — Na toto vyznanie u Jána Ježiš odpovedá poukazom na to, že jeden z nich je DIABOLOS (6, 70). Táto odpoveď korešponduje zvláštnym spôsobom s matúšovským vyznačením Šimona (kde je zrejme predstavený nielen ako jeden z dvanástich, ale ako významný nositeľ toho, čo mu vyjaval nebeský Otec), ale v druhej Ježišovej odpovedi je tentýž Šimon označený za satana (Mt 16, 23; Mk 8, 33). Isteže je veľký rozdiel v tom, že u synoptikov sa to vzťahuje na Šimona, kdežto u Jána na Judáša Išariotského. Ak však máme na pamäti, že pri procese s Ježišom práve títo dvaja vystupujú so svojimi vadami zrady a zapretia, stáva sa táto časť ‚druhej odpovede‘ Ježišovej na vyznanie mimoriadne výrečnou ako u synoptikov tak i u Jána. Je zrejmé, že Ježiš vie, že nikto z jeho stúpencov nie je a priori zaistený pred pokušením a pádom, ku ktorému dochádza tam, kde sa ku priznaniu sa k Ježišovi pripájajú ambície, ktoré nie sú v súlade s Ježišovým poslaním trpiaceho sluhu Božieho a tak Vykupiteľa cez kríž.

**Kontext.** Umiestenie Šimonovho vyznania u Jána a u synoptikov má spoločného menovateľa v tom, že došlo k nemu po nasýtení zástupov a po vadnom stiahnutí dôsledkov z nasýtenia, ako sa prejavilo u tých, čo odišli

od Ježiša. Už v tomto súvisе predstavuje podanie o Ježišovi akoby určité vlnenie: Je v ňom práve tak majestátnosť Ježišovho pôsobenia (nasýtenia) ako aj prirodzený účinok Ježišovho činu (oduševnenie zástupov). Pritom však hneď vystupuje do popredia neschopnosť človeka zachovať správny vzťah k Božiemu činu. Človek ho chce transformovať do podoby, ktorú on sám uznáva za hodnotnú. Tento jav sa opakoval počas celého Ježišovho pôsobenia. Zvláštnym dokladom o tom je známy príbeh o stretnutí sa Ježiša s bohatým mládencom (Mt 19, 16—22; Mk 10, 17—22; L 18, 15—23). Ten je umiestnený do pozdejšej doby Ježišovho pôsobenia, keď Ježiš tretí raz oznamuje svoje utrpenie: V tomto príbehu je zrejmý vysoký stupeň správneho poznania bohatého mládenca (nielen vedomosť o prikázaniach, ale aj ich plnenie bolo pre neho typické) — ale akonáhle dôjde ku kryštalizácii, keď sa kritériom stáva oddanie sa Kristovi bez ohľadu na hmotné zabezpečenie, mládenec odchádza zarmútený a Ježiš odpovedá na jeho počin tretím oznámením utrpenia (Mt 19, 23—30; Mk 10, 23—31; L 18, 24—30).

Zo všetkého vidieť, že Ježiš vždy odpovedá na postoj človeka dvojakým spôsobom. Rozoznáva, čo je v tom postoji správne, ale hneď to robí podkladom pre zvyšovanie hodnoty človeka, aby človek mohol rozoznať podstatu Ježišovej zvesti: Nie moc a sláva sveta, ale služba (až po kríž) je úlohou Majstra a s ňou musí počítať jeho stúpenec. (U Petra to dospelo k tomu, že v pokání odvrátil svoju záhubu, u Judáša k samovražde, ktorá však nekorešponduje s Ježišovou smrťou, lebo je v priamej protive ku nutnému spoľahnutiu sa na Boha, ktoré dáva cenu Ježišovmu utrpeniu a ktorá úplne chýba u Judáša.) O všetkom rozhodne, či človek sa dokáže nejakým spôsobom stotožniť s osobou Ježiša Krista alebo či natrvalo prevážia bežné stupnice hodnôt, ako sa s nimi stretá vo svete mimo Ježiša.

Dvojitá odpoveď Ježiša na vyznanie v akejkoľvek podobe nie je u neho niečím formálnym ale podstatným, lebo je dokladom, že Ježiš počíta so skutočným človekom — ale súčasne s človekom, na ktorom možno stále nanovo pracovať, aby sa stával bližším ku kráľovstvu Božiemu — nie navonok, ale vnútorným spojením, ktoré musí byť také silné, že sa to naplno odrazí aj v počínaní si človeka.